

EEN VELD IN BEWEGING. ONDERZOEKSEVALUATIE IN DE SOCIALE EN HUMANE WETENSCHAPPEN

Internationaal colloquium van het Expertisecentrum Onderzoeks-
en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM), Antwerpen, 9 december 2011

Frederik T. Verleysen, Truyken L.B. Ossenblok* en Tim C.E. Engels***

Op 9 december 2011 vond aan de Universiteit Antwerpen het derde internationale colloquium van het Expertisecentrum Onderzoeks- en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM) plaats. Het thema 'Assessing research performance in the social sciences and humanities' bracht ruim honderd geïnteresseerden uit binnen- en buitenland samen voor een dag met vijf lezingen door ECOOM-medewerkers en drie door gastsprekers. In deze bijdrage brengen we verslag uit over het colloquium en elk van de lezingen. We sluiten af met enkele conclusies over de ontwikkelingen inzake evaluatie van onderzoek in de sociale en humane wetenschappen.

INLEIDING

De wisselwerking tussen wetenschappelijk onderzoek en de samenleving vormt al meerdere decennia het voorwerp van reflectie en debat. In de jaren '50 en '60 werd de wetenschappelijke ontwikkeling nog gezien als een natuurlijk lineair proces in de richting van meer welvaart en economische groei. Vandaag geven hedendaagse beleidsmakers zich rekenschap van de complexe en interactieve relatie tussen beide sferen. De overheid, het bedrijfsleven en andere *stakeholders* beschouwen wetenschappelijk onderzoek dan ook in toenemende mate als een flexibel inzetbaar instrument om specifieke vormen van sociale en economische meerwaarde te genereren. Met het oog op een doelmatige inzet van beperkte middelen vergt het stimuleren en sturen van wetenschappelijk onderzoek evenwel een diepgaande monitoring en evaluatie van de actu-

ele onderzoeksprestaties, bij voorkeur in een comparatief perspectief. In de meeste OESO-landen laten ministeries en andere overheidsinstanties zich daarom actief in met het prospectief en retrospectief evalueren en vervolgens coördineren en stimuleren in de gewenste richting van specifieke vormen van wetenschappelijk onderzoek (Whitley, 2007; Kettl, 2005; Moed, 2011; Hicks, 2012).

Onderzoeksevaluatie in de sociale en humane wetenschappen (SHW) is een relatief jong veld. Voortbouwend maar ook variërend op ontwikkelingen met betrekking tot de natuur- en biomedische wetenschappen sinds de jaren zestig (Van Raan, 2004), is *research assessment* in de SHW nog volop in ontwikkeling op meerdere, interagerende niveaus. Deze bestrijken een breed spectrum gaande van fundamentele navorsing naar kennistheoretische grondslagen tot toegepast onderzoek ten dienste van een optimaal wetenschapsbeleid. De theorievorming binnen het onderzoeksveld is vooralsnog geen afgerond geheel, maar vormt onverminderd het voorwerp van een debat ten gronde. Theoretisch georiënteerde onderzoekers formuleren fundamentele vragen over de uitgangspunten, het doel en zelfs de legitimiteit van onderzoeksevaluatie in de SHW. Een ander deel van de onderzoeksgemeenschap betreft de huidige uitgangspunten en theoretische inzichten op de sociale dimensie van de wetenschap en ontwerpt in samenspraak met maatschappelijke actoren en beleidsmakers indicatoren en tel- of evaluatiesystemen bruikbaar voor een objectivering van onderzoeksoutput en -impact. De vraag naar de maatschappelijke meerwaarde van het wetenschapsbedrijf staat hierbij centraal. Ten slotte gebruiken nog anderen de bestaande indicatoren en systemen voor concreet empirisch onderzoek met een toegepast, beleidsondersteunend of dienstverlenend karakter. Ten dele is ook dit weer een wetenschappelijk *work in progress*, met tal van dwarsverbindingen met de andere, dieper gelegen

* Universiteit Antwerpen - Expertisecentrum Onderzoeks- en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM), Middelheimlaan 1, 2020 Antwerpen.

** Universiteit Antwerpen - Departement Onderzoek en Expertisecentrum Onderzoeks- en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM), Middelheimlaan 1, 2020 Antwerpen; Hogere Zeevaartschool Antwerpen Noordkasteel-Oost 6, 2030 Antwerpen.

strata van het onderzoeksveld. Teneinde te komen tot een meer overkoepelend model voor de *sociology of knowledge* is het immers noodzakelijk huidige en toekomstige modellen op het terrein te toetsen aan grootschalige data-analyses. Dit moet een beter kwantitatief inzicht in de complexe interactieprocessen tussen wetenschap en samenleving mogelijk maken (Van Raan, 2004).

ONDERZOEKSEVALUATIE IN DE SOCIALE EN HUMANE WETENSCHAPPEN

Het in de inleiding geschetste brede en gelaagde spectrum van beoordeling van onderzoeksprestaties in de SHW was het thema van het derde internationale ECOOM-colloquium, getiteld *Assessing research performance in the social sciences and humanities*. Het colloquium vond plaats op 9 december 2011 aan de Universiteit Antwerpen. De breedte en diepte van het onderzoeksveld werd weerspiegeld in de diversiteit van de aangesneden onderwerpen en het uiteenlopende profiel van de sprekers. Het betrof vijf bijdragen van ECOOM-onderzoekers verbonden aan een van de Vlaamse universiteiten en drie gereputeerde keynote-sprekers: Henk Moed (Elsevier Science), Milena Zic Fuchs (European Science Foundation) en Sven Hug (Eidgenössische Technische Hochschule Zürich). In deze bijdrage bespreken we de voordrachten in drie groepen, namelijk de overzichtspresentaties van Henk Moed en Sven Hug, de lezingen met een bibliometrische benadering van Wolfgang Glänzel (ECOOM-Leuven), van Tim Engels en Truyken Ossenblok (ECOOM-Antwerpen) en van Milena Zic Fuchs, en de verbredende benaderingen gebracht door Julie Callaert (ECOOM-Leuven), door Walter Ysebaert (ECOOM-Brussel) en door Aukje te Kaat (ECOOM-Gent).

De breedte van het onderzoek rond *research assessment* in de SHW vindt onder meer een verklaring in de afwezigheid van een gedeeld inhoudelijk profiel voor de verschillende disciplines binnen de SHW. Onder 'sociale en humane wetenschappen' ressorteren wetenschapsdomeinen met uiteenlopende epistemologieën, onderzoeksmethoden en -tradities, publicatie- en andere outputpatronen en, tot op zekere hoogte, ook manieren om aan onderzoeksevaluatie te doen. Dit bracht Henk Moed van Elsevier Science, keynote-openingspreker van het colloquium met de titellezing *Research Assessment in Social Sciences and Humanities*, tot de probleemstelling dat *it does not make much sense making statements about characteristics of SSH [social sciences and humanities] as a whole (as) large differences exist among subfields within SSH*. De heterogeniteit is groot – generaliseringsen over de kenmerken van uiteenlopende disciplines zijn uit den boze, of moeten als hypothese geformuleerd en door onderzoek geverifieerd worden. Of verwoord in een volgende stelling van Moed: *more research is needed into communication, publication & citation, and evaluation practices in SSH (a "science of SSH")*. Naarmate zulk onderzoek bijkomend

licht werpt op de heterogene outputpatronen van sociaal- en humaan-wetenschappelijke navorsing zal de nood aan disciplinespecifieke outputindicatoren alleen maar groter worden. Volgens Moed ligt een belangrijke initiële opgave voor onderzoekers in *research assessment* binnen SHW daarom in het bouwen aan een gemeenschappelijk raamwerk waarbinnen indicatoren, methoden en outputproducten gekarakteriseerd en geïdentificeerd kunnen worden. Op het terrein is voor een praktisch hanteerbare en objectieve evaluatie vooral behoefte aan een doordachte combinatie van *metrics* en *peer review* (zie ook Hicks, 2012).

Hoewel de interne, 'inhoudelijke' heterogeniteit van de SHW dus een gegeven is om rekening mee te houden, is het evenzeer een feit dat de SHW zich qua onderzoeksoutput (publicaties) doorgaans nog veel meer onderscheiden van de natuur- en biomedische wetenschappen dan van elkaar (Hicks, 2004; Nederhof, 2006). Bovendien is 'SHW' in het kader van overheidsbeleid, academische organisatie en de evaluatie en valorisatie van onderzoek een onmiskenbare realiteit. Ook in Vlaanderen is een monitoring van de onderzoeksoutput van de SHW een vast deel gaan uitmaken van de opdrachten van de overheid, ondersteund door de wetenschappelijke instellingen (Luwel *et al.*, 1999), heden ten dage in het bijzonder door het Expertisecentrum Onderzoeks- en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM).

De maatschappelijke en academische structuren die onderzoek binnen de SHW huisvesten en ondersteunen zijn op hun beurt gelaagd en heterogeen. Het onderzoek naar en het ontwerp van outputcriteria en -indicatoren moeten daarom ook rekening houden met het niveau waarop geëvalueerd wordt: een indicator ontworpen voor de evaluatie van een academische of andere instelling als geheel kan niet zomaar doorgetrokken worden naar dat van een onderzoeksgroep, laat staan een individuele onderzoeker. Maatwerk is met andere woorden een absolute noodzaak om zowel de inhoudelijke als de organisatorische diversiteit en gelaagdheid binnen de SHW recht te doen. In de lezing van Henk Moed werd zulk maatwerk geconceptualiseerd aan de hand van de *Multi-dimensional Research Assessment Matrix (MD-RAM)*, voorgesteld door de internationale Expert Group on the Assessment of University-Based Research (AUBR, 2010). In deze matrix wordt voor elk onderscheiden evaluatieniveau (de onderzoeker, de onderzoeksgroep, het departement, de instelling of hun netwerken) en afhankelijk van het doel van de evaluatie (aanwerving en promotie, middelenallocatie, het stimuleren van een bepaalde onderzoeksdimensie, ...) diverse outputdimensies omschreven (wetenschappelijk, onderwijsgericht, economisch of cultureel) en op hun beurt weer vertaald in praktisch hanteerbare indicatoren. Of anders geformuleerd: *the unit of assessment, the purpose of the assessment, and the output dimension considered determine the type of indicators to be used in the assessment* (Moed en Plume, 2011). Zulke indicatoren zijn momenteel vaak gebaseerd op data omtrent het aantal en de aard van wetenschap-

pelijke publicaties, maar hoeven dat niet noodzakelijk of exclusief te zijn. *Research outputs* kunnen, afhankelijk van de bestudeerde discipline, smal of breed geconceptualiseerd worden. Ook deze dimensie werd weerspiegeld in de lezingen door ECOOM-onderzoekers op het colloquium (cf. *infra*).

Een multidimensionaliteit van evaluatietools die aansluiting vindt bij uiteenlopende, disciplinegebonden onderzoekstradities kan ertoe bijdragen dat aanvaarding van onderzoeksevaluaties bij de gemeenschap van SHW-onderzoekers verder terrein wint. Het beperkte enthousiasme van menig onderzoeker voor kwaliteitsmeting en evaluatie is immers een oud zeer (Readings, 1997; Loobuyck *et al.*, 2007; Hicks, 2012). De keynote-lezing van Sven Hug, Michaël Ochsner en Hans-Dieter Daniel (ETH Zürich en Universität Zürich), *Exploring and Developing Research Quality Criteria in the Humanities*, illustreerde hoe een *bottom-up* benadering omtrent kwaliteit en evaluatie binnen een specifiek onderzoeksveld middels een uitgebreide consultatie van de onderzoeksgemeenschap(en) het bereiken van een consensus mogelijk maakt bij het definiëren van kwaliteitscriteria en het ontwerpen van indicatoren. Tegelijk bleek uit dit verslag van een consultatieronde aan wetenschappelijke instellingen in Zwitserland en universiteiten behorend tot de *League of European Research Universities* (LERU), dat een breed gedragen en multidimensionale evaluatie van onderzoeksoutput in de humane wetenschappen een breed spectrum aan kwaliteitsindicatoren vereist, waarvan publicaties een centraal maar niet het enige onderdeel uitmaken. Volgens de bevroegde onderzoekers is excellentie niet louter door indicatoren te vatten, maar moeten kwalitatieve elementen, evalueerbaar middels een vorm van *peer review*, eveneens in de onderzoeksevaluatie betrokken worden (cf. de bijdrage van Sven Hug en collega's verschenen in het meest recente nummer van *International Journal of Education Law and Policy*).

BIBLIOMETRISCHE BENADERINGEN

Het wetenschappelijke onderzoek in de SHW vindt in Vlaanderen in overgrote mate plaats aan de universiteiten en hun geassocieerde hogescholen. Het meten van de onderzoeksoutput gebeurt in de praktijk daarom vooral op basis van data omtrent academische publicaties (Nederhof, 2006). In Vlaanderen gebeurde zulke bibliometrische oefening tot 2010 noodgedwongen exclusief op basis van gegevens uit de databanken van het *Web of Science* (WoS), uitgebaat door het bedrijf Thomson Reuters. Om meerdere redenen is het WoS als instrument voor de meting van SHW-onderzoeksoutput evenwel aan ernstige beperkingen onderhevig en vergt zulke meting de inzet van specifieke, op maat gemaakte instrumenten.

Dit specifieke karakter van bibliometrische onderzoeksevaluatie in de SHW werd op het ECOOM-colloquium aangekaart door Wolfgang Glänzel (ECOOM-Leuven),

met de lezing *On the role of citations in the social sciences and humanities*. In zijn inleiding schetste de spreker hoe bibliometrie haar oorsprong kende in de studie van de publicatie-output in de natuur- en biomedische wetenschappen, waar wetenschappelijke tijdschriftartikelen, hoofdzakelijk in het Engels, de toon aangeven. De wetenschappelijke communicatie beoogt er hoofdzakelijk uitwisseling tussen leden behorend tot de gespecialiseerde internationale academische gemeenschap. Ondanks substantiële inspanningen om ook de SHW beter in het WoS te vertegenwoordigen, blijft de dekking eerder beperkt, zeker voor niet-Engelstalige onderzoekers (Larivière & Macaluso, 2011). De publicatiepraktijken in de meeste sociale en vooral humane wetenschappen verschillen sterk van die in de natuur- en biomedische wetenschappen. Andere publicatietypes zoals de monografie hebben er een groter gewicht en 'nationale' publicatiemedia in andere talen dan het Engels spelen er een belangrijke rol. Bovendien is door de maatschappelijke en culturele relevantie van vele SHW-disciplines een deel van de publicaties gericht op een breder geïnteresseerd publiek (Hicks, 2004). Met betrekking tot het gebruik en de betekenis van citaties in de SHW signaleerde Wolfgang Glänzel vier verschillende brontypes in citaties: 1° *research work (own or by others)*, 2° *subject of study*, 3° *external data or figures ('hard facts')* en 4° *events, phenomena, stories, cases reported in various sources ('soft facts' or fiction)*. Hoewel deze types ook binnen de natuur- en biomedische wetenschappen voorkomen, is hun distributie er sterk verschillend en is vooral het vierde type vrijwel afwezig. Wolfgang Glänzel bepleitte tenslotte het gebruik van citatiedatabases, ook voor onderzoeksevaluatie in de SHW. Aangezien bibliografische referenties leiden tot nieuwe relevante bibliografische data (Butler en Visser, 2006), bestaat in principe de mogelijkheid om structurele bibliometrische analyses te incorporeren in evaluaties van het onderzoek. In ieder geval zijn volgens Glänzel rigoreus opgebouwde en aan een strenge bibliografische controle onderworpen citatie-indexen zoals Thomson Reuters' WoS of Elsevier's Scopus als evaluatie-instrument veruit te verkiezen boven web-gebaseerde evaluatietools zoals Google Scholar. Enkele problemen met zulke webinstrumenten op dit moment zijn een gebrek aan documentatie, onvoldoende informatie over selectie van publicaties en de dekkingsgraad van de totale literatuur, een gebrekkige bibliografische controle en het gebruik van soms twijfelachtige bronnen. Een betrouwbare exclusief webgebaseerde onderzoeksevaluatie lijkt dus nog niet meteen voor morgen. Een recente innovatie die daarentegen volgens de spreker wel betekenisvol kan zijn, is de toevoeging van een *Book Citation Index* (BKCI) aan het WoS. Een van de voornaamste doelstellingen van deze nieuwe citatie-index is een betere dekking van de totale SHW-literatuur (Adams en Testa, 2011). In de SHW, waar met name de wetenschappelijke monografie zoals gezegd een centrale plaats bekleedt, worden de mogelijkheden voor bibliometrische evaluatie met andere woorden uitgebreid, al valt voorlopig af te wachten in welke mate ook niet-

Engelstalige monografieën in de BKCI zullen worden opgenomen.

Naast onderzoek met betrekking tot citaties gebeurt in Vlaanderen ook onderzoek naar de publicatiepatronen in de SHW op basis van het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane wetenschappen, kortweg VABB-SHW, onderhouden en gemonitord door ECOOM-Antwerpen. Tussen 2003 en 2010 gebeurde de op publicaties gebaseerde verdeling van een deel van de onderzoeksmiddelen tussen de Vlaamse universiteiten noodgedwongen louter op basis van WoS-publicatie- en citatiedata. Bij gebrek aan volledige en betrouwbare data voor de SHW werden de WoS-data gebruikt als 'proxy' van de totale universitaire publicatie-output. Door het besluit van de Vlaamse regering op de Bijzondere Onderzoeksfondsen (BOF) uit 2008 is hierin verandering gekomen. De resulterende opbouw van het VABB-SHW heeft specifiek tot doel te komen tot een volledige bibliografische dekking van alle *peer reviewed* literatuur in de Vlaamse SHW. De inclusie in het VABB van tal van niet-Engelstalige en niet-WoS-geïndexeerde tijdschriften, monografieën en proceedingsbijdragen heeft er dan ook voor gezorgd dat de onderzoeksoutput in de SHW effectief een invloed heeft op de verdeling van een deel van de onderzoeksmiddelen tussen de universiteiten (Engels *et al.*, 2008-09; Ossenblok *et al.*, 2011). Dit competitieve model moedigt *peer reviewed* publiceren aan. De tweede versie van het VABB-SHW is de basis voor de verdeling van zo'n 2,6 % van de BOF-middelen tussen de Vlaamse universiteiten. Tijdens het ECOOM-colloquium presenteerden Tim Engels en Truyen Ossenblok (ECOOM-Antwerpen) hun analyse 'On the second version of the VABB', die de focus legde op een vergelijking tussen de eerste en tweede versie van het VABB betreffende respectievelijk de publicaties 2000 tot en met 2009 en de publicaties 2001 tot en met 2010. Hun bevindingen waren onder meer dat een toenemend aantal publicaties door de universiteiten voor opname in het VABB werd aangeleverd (+6,8 %, 5.929 records), waarvan het grootste deel niet enkel betrekking heeft op het publicatiejaar 2010 (+100 %), maar ook op de publicatiejaren 2009 (+23,5 %) en 2008 (+8,2 %) en eerder (+2,3 % voor de jaren 2001-2007). Aangezien de publicaties uit 2000 niet in de tweede versie van het VABB werden opgenomen, werd voor dit publicatiejaar, logischerwijs, een daling van -100 % opgetekend. De werkelijke toename van het aantal aangeleverde referenties van publicaties was echter nog groter, omdat naar aanleiding van een controle op basis van datum van eerste aanstelling van de auteurs 2.716 (3,1 %) van de voor de eerste versie van het VABB aanleverde records uit de database werden geschrapt. Deze referenties bleken immers te dateren van vóór het jaar van eerste aanstelling van de auteur(s) aan de aanleverende instelling en bleken bijgevolg niet het adres van die instelling te vermelden. De werkelijke stijging van het aantal aangeleverde records kan dan ook worden bepaald op 10,2 % (8.645 records). Het betreft 8.822 records (+100 %) verschenen in 2010, 2.093 records

(+25,7 %) verschenen in 2009, 985 records (+10,3 %) verschenen in 2008, 3.777 records (+6,4 %) verschenen in 2001-2007 en -7.032 records (-100 %) in 2000.

Bovendien steeg het percentage van de aangeleverde records dat in de tweede versie van het VABB werd opgenomen tot 36,8 % (34.048 records) tegenover 34,6 % (29.921 records) in de eerste versie. Deze toename van het percentage publicaties dat in het VABB wordt opgenomen is voornamelijk te verklaren door een stijgend aantal en aandeel van artikelen in WoS-geïndexeerde tijdschriften (Engels, Ossenblok & Spruyt, 2012). Andere verklarende factoren zijn (1) de inclusie van bijkomende tijdschriften en boekuitgevers – met name Kluwer Academic, Springer en Wiley, samen goed voor 55 van het totaal aantal van 707 boekpublicaties in 2010 – in het VABB, (2) de opname van 95 door het Gezaghebbend Panel (GP) bijkomend geselecteerde boekpublicaties en (3) de opname van 58 GPRC-gelabelde boeken. Het GPRC- of *Guaranteed Peer Reviewed Content*-label werd geïntroduceerd door de Vlaamse Uitgeversvereniging (VUV, zie ook www.boekenvak.be/gprc) met het oog op het zichtbaar maken van *peer review*. Dit kwaliteitslabel maakt het mogelijk om individuele boeken als *peer reviewed* te identificeren en vervolgens voor de berekening van de BOF-middelen in het VABB op te nemen, wat het GP dan ook besliste te doen.

Een laatste benadering die aansluit bij bibliometrische onderzoeksevaluatie in de SHW werd gepresenteerd door Milena Zic Fuchs, voorzitter van het *Standing Committee for the Humanities van de European Science Foundation (ESF)*, met de lezing *Humanities and Social Sciences at a crossroads? The bibliographic/bibliometric divide*. De spreker gaf een update van de meest recente ontwikkelingen aangaande de European Reference Index for The Humanities (ERIH). Door de specificiteit van de SHW op het vlak van publicatiecultuur en de ontoereikende analysemogelijkheden op basis van de bestaande commercieel uitgebate databanken zoals het WoS en Scopus probeert het ESF met ERIH sinds 2002 een bijdrage te leveren aan de wereldwijde zichtbaarheid van hoogstaand wetenschappelijk onderzoek in de SHW gepubliceerd in academische tijdschriften in de verschillende Europese talen. Het doel van ERIH is via de consultatie van multinationale expertenpanels te komen tot lijsten van de meest gereputeerde Europese tijdschriften voor de humane wetenschappen. Zogenaamde 'Initiële Lijsten' voor veertien onderscheiden onderzoeksdisciplines zagen het levenslicht in 2007-2008. De reacties in de Europese onderzoeksinstellingen waren gemengd. Hoewel ERIH hier en daar ingezet werd voor onderzoeksevaluatie, kwam er ook veel kritiek. Sommige onderzoekers verzetten zich tegen bibliometrische evaluaties in het algemeen; een aantal beleidsmakers was van oordeel dat ERIH nog onvoldoende op precies zo'n bibliometrische evaluatie afgestemd was. Het ESF heeft de initiële lijsten intussen gereviseerd om tegemoet te komen aan deze kritieken. Zo kwam er onder meer een nieuwe categorisering van de

tijdschriften in 'nationale' en 'internationale' tijdschriften, in plaats van de eerdere A-B-C-indeling die volgens de critici een onterechte hiërarchie impliceerde. Ook werd via de opname van relevante tijdschrifttitels gewaakt over de aanwezigheid van alle subdisciplines binnen de Europese humane wetenschappen.

Ten slotte stelde Milena Zic Fuchs de vraag hoe ERIH in de toekomst verder zou evolueren. Een optie zou zijn om ERIH in te zetten als eerste bouwsteen voor een exhaustieve Europese bibliografische databank die de rijkdom van de SHW beoefend in Europa zou weerspiegelen. Ook ander recent onderzoek formuleert een advies in deze richting (Martin *et al.*, 2010). Zo'n Europees gegevensbestand zou, aldus de spreekster, zowel voor comparatief onderzoek naar publicatiegedrag als, in een volgend stadium, voor onderzoeksevaluatie een gegevensbron van onschatbare waarde zijn.

ALTERNATIEVE METHODEN VOOR ONDERZOEKSEVALUATIE

De heterogeniteit binnen de SHW brengt met zich mee dat ook de evaluatie van onderzoek verschillende wegen kan bewandelen. Bibliometrische analyse is daarbij op de eerste plaats een instrument om zicht te krijgen op de strikt wetenschappelijke meerwaarde die het onderzoek genereert (Huang en Chang, 2008). De *peer reviewed* publicaties opgenomen in bibliografische en bibliometrische databanken zijn in essentie gericht op een publiek van 'gelijken' behorend tot de internationale academische gemeenschap. De ruimere maatschappelijke meerwaarde van sociaal- en humaanwetenschappelijk onderzoek wordt hierdoor evenwel nog niet belicht.

De vraag naar zulke meerwaarde en haar meetbaarheid kwam op het ECOOM-colloquium aan bod in de lezing van Julie Callaert (ECOOM-Leuven), *Putting social sciences and humanities research into practice? A qualitative exploration of the alleged valorisation deficit*. In dit verslag van een interuniversitair project van de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI - Gijssels en Steenssens (reds.), 2011) werd een algemene introductie gegeven op het thema van valorisatie (1) in de SHW, waarna voor Vlaanderen de stand van zaken op het terrein in kaart werd gebracht en er beleidsadviezen werden geformuleerd. Ook in Vlaanderen kampt valorisatie van onderzoek in de SHW met de 'paradox van alomtegenwoordigheid en onzichtbaarheid': de bredere maatschappelijke en culturele meerwaarde van SHW-onderzoek is omnipresent en evident, maar valt moeilijk hard te maken op basis van objectiveerbare gegevens. Mogelijke verklaringen voor deze paradox zijn een te eng-economische definitie van valorisatie en het gebrek aan conceptualisering, ope-

rationalisering en vooral data die bruikbaar zijn voor een meting van andere, breder opgevatte vormen van meerwaardecreatie. Centraal in het onderzoek stond de kwalitatieve analyse van twintig valorisatiecases en diepte-interviews met betrokkenen uit onderzoeks-, gebruikers- en beleidsveld. Aanvullend werd een verkennende studie ondernomen van buitenlands onderzoeksbeleid met betrekking tot valorisatie evenals een exploratieve analyse van de geldstromen aan de Vlaamse universiteiten als aanzet tot kwantificering. Voor Vlaanderen toont het onderzoek aan dat valorisatie in de SHW momenteel slechts in beperkte mate wordt (h)erkend, en dit zowel op het niveau van het Vlaamse wetenschaps- en innovatiebeleid, als op de niveaus van de kennisinstellingen en hun onderzoekers. Deze (h)erkenning is evenwel een voorwaarde voor een stimulerend valorisatiebeleid. De diverse spelers krijgen van de onderzoekers dan ook het advies om valorisatie breed te conceptualiseren en vervolgens te operationaliseren, evenals om het meer te waarderen en te ondersteunen, vooral in het kader van samenwerkingsverbanden tussen onderzoekers en hun eenheden of instellingen.

Ook in de lezing van Walter Ysebaert (ECOOM Vrije Universiteit Brussel), *Recent developments in the assessment of Artistic Research*, werd ingegaan op alternatieve, niet-bibliometrische benaderingen van onderzoeksevaluatie. Door de academisering van kunsten-, muziek-, architectuur- en designopleidingen in meerdere landen kan de vraag gesteld worden in hoeverre deze disciplines niet via andere outputvormen geëvalueerd moeten worden dan enkel op basis van wat momenteel onder wetenschappelijke publicaties verstaan wordt. Met *artistic research* wordt bijgevolg niet zozeer onderzoek over de kunsten bedoeld, als wel onderzoek *in* de kunsten. De bijkomende outputvormen die zulk artistiek onderzoek zou kunnen aannemen zijn even divers als onconventioneel: publicaties voor het brede publiek, beeld- en geluidopnames, composities, uitvoeringen of presentaties. Deze breedte aan mogelijke outputvormen zou op haar beurt een weerslag kunnen hebben op de financiering van artistiek onderzoek (pre- en postfinanciering), als op de evaluatie ervan (bibliometrisch, *peer reviewed*, of *esteem*-gebaseerd). Door de incorporatie van artistiek onderzoek in de academische instellingen, onder meer door de invoering van het doctoraat in de kunsten, treedt Vlaanderen in de voetsporen van o.a. het Verenigd Koninkrijk en Australië die op dit gebied een langere traditie kennen.

Een laatste benadering van de maatschappelijke meerwaarde van SHW-onderzoek kwam aan bod in de lezing *Ph.D. graduates in the social sciences and humanities. Results from the Belgian CDH data 2010* van Aukje te Kaat en Hanne Derycke (ECOOM-Gent). De vraag welke carrièremogelijkheden buiten de universiteit voor SHW-onderzoekers met een doctoraat bestaan, is pertinent, ook in het kader van een vraagstelling naar de maatschappelijke meerwaarde van sociaal- en humaan-wetenschappelijk onderzoek. De lezing, re-

(1) 'Valorisatie' kan gedefinieerd worden als *de processen waardoor inzichten uit wetenschappelijk onderzoek geschikt en beschikbaar gemaakt worden voor gebruik door derden* (cf. AWT, 2007).

sultaat van een analyse van de *Careers of Doctorate Holders*-bevraging 2010 van bijna 1000 SHW-doctors, zocht antwoorden op vragen naar de meerwaarde van een doctoraat op de arbeidsmarkt, de economische sectoren waarin doctoraathouders aan de slag gaan en hun eigen percepties van de transitie van de academische wereld naar de reguliere arbeidsmarkt. De antwoorden van de bevroegden tonen aan dat hoewel een doctoraat inderdaad als een meerwaarde gepercipieerd wordt op het vlak van additionele competenties ten bate van de nieuwe werkgever, er zich vooral bij onderzoekers in de humane wetenschappen de nodige transitieproblemen voordoen. Afscheid nemen van de universiteit en een nieuwe carrière aanvatten is niet steeds even makkelijk. De sectoren waarin SHW-doctoraathouders terecht komen en tot hun recht komen zijn erg divers, afhankelijk van de discipline. Vooral in het hoger onderwijs buiten de universiteit is een doctoraat in de SHW een extra troef (cf. de bijdrage van Hanne Derycke en collega's verschenen in het meest recente nummer van *International Journal of Education Law and Policy*).

CONCLUSIE

Het ECOOM-colloquium 2011, *Assessing research performance in the social sciences and humanities*, getuigde van de grote rijkdom en diversiteit binnen het veld van onderzoeksevaluatie in de sociale en humane wetenschappen. Het samengaan van theoretische en praktijkgerichte vraagstellingen met betrekking tot uiteenlopende intellectuele disciplines en vormen van onderzoeksoutput zorgen er voor tal van creatieve kruisbestuivingen. Tegelijk is het duidelijk dat verder diepgravend onderzoek noodzakelijk is. Wil men daadwerkelijk komen tot een bruikbaar raamwerk, *a science of the social sciences and humanities*, dan zal grootschalig empirisch onderzoek op nieuwe en meer omvattende datasets een verdere interactie moeten aangaan met de evoluerende theorievorming en methodologie. Onderzoeksevaluatie in de sociale en humane wetenschappen kan en wordt dan ook breed geconceptualiseerd. Aangaande de zuiver wetenschappelijke betekenis van academisch onderzoek nemen exploratieve en bibliometrische benaderingen momenteel een centrale plaats in. Nieuwe onderzoeksmethoden en bijkomende databanken met meer uitgebreide publicatie- en citatiedata zijn in volle ontwikkeling.

Maar niet enkel de strikt-wetenschappelijke dialoog binnen de gemeenschap van onderzoekers zegt iets over de plaats en betekenis van de sociale en humane wetenschappen in de hedendaagse samenleving. Onderzoek naar een breed geconceptualiseerde valorisatie van het onderzoek, een verbreding en diversifiëring van de vormen van onderzoeksoutput, of het licht werpen op het carrièreverloop van voormalige onderzoekers – het zijn eerste verkenningen van het brede scala aan toekomstige onderzoeksmogelijkheden. De ontwikkeling van methodieken voor onderzoeksevaluatie in de sociale en humane wetenschappen is

inderdaad een *work in progress*. De totale maatschappelijke impact van SHW-onderzoek is daarbij nadrukkelijk aan de orde. Professor Frank Bostyn, adjunct-kabinetschef voor innovatiebeleid bij minister Ingrid Lieten, benadrukte in zijn slotwoord bij het colloquium deze rol van het onderzoek in het algemeen en van het onderzoek in de sociale en humane wetenschappen in het bijzonder. De uitdaging om bij de evaluatie van de onderzoeksactiviteiten in de SHW ook de sociaaleconomische impact ervan in rekening te brengen is dan ook niet gering.

VERWIJZINGEN

ADAMS, J. en TESTA, J., "Thomson Reuters book citation index" in NOYONS, E., NGULUBE, P. en LETA, J. (eds.), *Proceedings of ISSI 2011, the 13th conference of the international society for scientometrics and informetrics, Durban, South Africa, July 4-7 2011 (vol. 1)*, 13-18.

BUTLER, L. en VISSER, M.S., "Extending citation analysis to non-source items", *Scientometrics* 2006, 66, 2, 327-343.

ENGELS, T.C.E., SPRUYT, E.H.J., GLÄNZEL, W. en DEBACKERE, K., "Het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen: instrument ten dienste van een optimaal wetenschapsbeleid?", *TORB* 2008-09, 395-403.

ENGELS, T.C.E., OSSENBLOK, T.L.B. en SPRUYT, E.H.J., "Changing publication patterns in the Social Sciences and Humanities, 2000-2009", *Scientometrics* 2012 (online preview, published 22/02/2012).

GIJSELINCKX, C. en STEENSSENS, K. (reds.), *Naar waarde geschat. Valorisatie van onderzoek in de humane en sociale wetenschappen*, VRWI-studiereeks 22, Brussel, 2011.

HICKS, D., "Performance-based university research funding systems", *Research Policy* 2012, 41, 2, 251-261.

HICKS, D., "The four literatures of social science" in MOED, H.F. et al. (eds.), *Handbook of Quantitative Science and Technology research*, Dordrecht, 2004, 473-496.

HUANG, M. en CHANG, Y., "Characteristics of Research Output in Social Sciences and Humanities: From a research Evaluation Perspective", *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 2008, 59, 11, 1819-1828.

KETTL, D.F., *The Global Public Management Revolution*, Washington, 2005.

LARIVIERE, V. en MACALUSO, B., "Improving the Coverage of Social Science and Humanities Researchers' Output: The Case of the Erudit Journal Plat-

form", *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 2011, 62, 12, 2437-2442.

LOOBUYCK, P., VANHEESWIJCK, G., VAN HERCK, W., GRIETEN, E. en VERCAUTEREN, K. (reds.), *Welke Universiteit willen wij (niet)?*, Gent, 2007.

LUWEL, M., NOYONS, E.C.M. en MOED, H., "Bibliometric assessment of research performance in Flanders: policy background and implications", *R&D Management* 1999, 29, 2, 133-141.

MARTIN, B., "Towards a Bibliometric Database for the Social Sciences and Humanities: A European Scoping Project", Freeman Centre, SPRU University of Sussex, maart 2010.

MOED, H., "Research Assessment 101: An introduction", *Research Trends* 2011, 23, 3-4.

MOED, H. en PLUME, A., "The multi-dimensional research assessment matrix", *Research Trends* 2011, 23, 5-7.

NEDERHOF, A.J., "Bibliometric monitoring of research performance in the Social Sciences and the Humanities: A review", *Scientometrics* 2006, 66, 1, 81-100.

OSSENBLOK, T., STEVENS, N., SPRUYT, E.H.J. en ENGELS, T.C.E., "Bibliometrische analyse van het Vlaams universitair onderzoek in de sociale en humane wetenschappen. De eerste versie van het VABB-SHW" in DEBACKERE, K. en VLEUGELERS, R., *Vlaams indicatorenboek 2011*, Brussel, Expertisecentrum O&O Monitoring, 2011, 153-172.

READINGS, B., *The University in Ruins*, Cambridge (Mass.), 1997.

VAN RAAN, A.F.J., "Measuring Science. Capita Selecta of Current Main Issues" in MOED, H.F. *et al.* (reds.), *Handbook of Quantitative Science and Technology Research*, 2004, 19-50.

WHITLEY, R., "Changing governance of the public sciences" in WHITLEY, R. en GLÄSER, J. (reds.), *The Changing Governance of the Sciences. The Advent of Research Evaluation Systems*, Sociology of the Sciences Yearbook XXVI, Dordrecht, 2007, 3-30.